

Edmund Wengerek

Pełnomocnicy stron w postępowaniu egzekucyjnym

Palestra 11/4(112), 13-27

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pełnomocnicy stron w postępowaniu egzekucyjnym

Mimo że druga część k.p.c. o postępowaniu egzekucyjnym nie zawiera szczególnych przepisów o pełnomocnikach w postępowaniu egzekucyjnym¹ i w związku z tym wydawać by się mogło, że na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. dział V tytułu IV części pierwszej, zatytułowany „Pełnomocnicy procesowi”, znajduje pełne zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym, jednakże po bliższej konfrontacji tych norm z drugą częścią k.p.c. okazuje się, że problematyka pełnomocników w egzekucji sądowej zawiera wiele odrębności, które wymagają szczegółowego omówienia. Odrębności te wynikają ze struktury egzekucji, która to struktura jest inna niż ta, jaką ma proces cywilny, jak również z odmiennych zadań postępowania egzekucyjnego.

Można by się zresztą zastanawiać nad tym, czy z samej nazwy „pełnomocnicy procesowi” nie należałoby wyciągnąć wniosku, że instytucja ta nie ma w ogóle zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym. Wątpliwość tę usuwa jednak art. 91 k.p.c., który przewiduje, że pełnomocnictwo procesowe obejmuje z samego prawa umocowanie do podejmowania wszelkich czynności dotyczących egzekucji. Posługując się nadto transmisyjnym przepisem art. 13 § 2 k.p.c. możemy się upewnić, że przepisy art. 86—97 k.p.c., mówiące o pełnomocnikach procesowych, mają odpowiednio zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym, co nie oznacza, by można je mechanicznie przenieść na płaszczyznę tego postępowania.

1. Ustanowiona w art. 86 k.p.c. reguła pozwalająca stronom na działanie przed sądem osobiście lub przez pełnomocników doznaje ograniczenia, jeśli chodzi o te czynności w postępowaniu egzekucyjnym, które dłużnik obowiązany jest osobiście podjąć. Chodzi tu o takie czynności, jak złożenie wykazu i przyrzeczenia w toku postępowania o wyjawienie majątku (art. 916 k.p.c.) i o wyjawienie rzeczy lub dokumentu (art. 1045 k.p.c.), wykonanie czynności, której inna osoba wykonać za niego nie może (art. 1050 § 1 k.p.c.), poddanie się na dokonanie rewizji domowej i osobistej (art. 814 k.p.c.) itp. Ograniczenie to nie wyłącza możliwości reprezentowania dłużnika przez pełnomocnika w postępowaniu poprzedzającym wydanie postanowienia o nakazie wyjawienia majątku lub postanowienia wyznaczającego dłużnikowi termin do wykonania, jak również nie wyłącza udziału pełnomocnika w posiedzeniu, na którym czynności egzekucyjne mają być dokonane.

2. Zawarte w art. 87 k.p.c. ograniczenie kręgu osób, które mogą być pełnomocnikami procesowymi, dotyczy tylko postępowania przed sądem. Wynika to z zestawienia art. 87 z art. 86 k.p.c. Ograniczenie to nie ma więc zastosowania do postępowania przed komornikiem², w którym stosownie do art. 95 i 96 k.c. pełnomocnikiem może być każda osoba mająca pełną zdolność do czyn-

¹ Wyjątek dotyczy pełnomocnictwa do udziału w przetargu przy egzekucji z nieruchomości — art. 977 k.p.c. (patrz o tym niżej).

² J. J. Litauer i W. Świącicki: Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych, 1949, s. 330, 331; E. Wengererek: Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, 1961, s. 140.

ności prawnych (art. 65 § 1 k.p.c.). Z tego samego względu również dalsze konsekwencje dla pełnomocnictwa procesowego przewidziane w art. 87—97 k.p.c. nie dotyczą pełnomocnictwa udzielonego do reprezentowania w postępowaniu przed komornikiem, jeżeli pełnomocnictwo nie zawiera umocowania przewidzianego w art. 87 i n. k.p.c.

Natomiast w postępowaniu przed sądem — bez względu na to, czy jest on organem egzekucyjnym, czy też działa na skutek skargi na czynności komornika — pełnomocnikami stron mogą być tylko osoby wymienione w art. 87 k.p.c. Reguła ta obowiązuje zarówno wtedy, gdy w toku całego postępowania egzekucyjnego sąd jest właściwy do przeprowadzenia wszystkich czynności egzekucyjnych (np. w postępowaniu o wyjawienie majątku), jak i wtedy, gdy w dalszych fazach egzekucji staje się właściwy (np. w egzekucji z nieruchomości z chwilą przybicia) lub gdy dokonuje pewnych czynności egzekucyjnych w postępowaniu wpadkowym (np. o ustanowienie kuratora — art. 818 § 1 k.p.c., o ustanowienie zarządcy — art. 931 § 2 k.p.c. itp.).

Ze względu na stosunkowo liczne możliwości postępowania przed sądem (zwłaszcza w związku ze skargą na czynności komornika), w praktyce egzekucji sądowej ograniczenia z art. 87 k.p.c. występują w szerokim zakresie, a korzystanie przez strony z usług osób innych niż wymienione w tym przepisie może narazić je na ujemne następstwa z chwilą, gdy postępowanie egzekucyjne przenosi się przed forum sądowe. Z ograniczeniami bowiem wynikającymi z art. 87 k.p.c. korespondują szczególne uprawnienia wynikające z pełnomocnictwa (art. 91 k.p.c.) oraz szczególne obowiązki pełnomocników (art. 94 k.p.c.), które nie dotyczą innych pełnomocników. Dlatego korzystniejsze dla strony jest udzielenie pełnomocnictwa do reprezentowania w postępowaniu egzekucyjnym przed sądem na podstawie art. 86 k.p.c., gdyż pełnomocnictwo to zawiera w sobie również umocowanie do działania przed komornikiem, który jest organem egzekucyjnym działającym przy sądzie (art. 758 k.p.c.).

3. Ograniczenie ustanawiania pełnomocnikami osób wymienionych w art. 87 k.p.c. dotyczy — stosownie do art. 83 k.p.c. — tylko stron, ich organów i przedstawicieli ustawowych. Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym wymieniają natomiast, obok stron, uczestników postępowania (art. 761, 763 k.p.c.) oraz inne osoby występujące w egzekucji, a nie uczestniczące w postępowaniu (art. 761 k.p.c.). Przyjmując, że za uczestnika należy uznać każdy podmiot, który — ze względu na jego ujawnione w toku egzekucji prawa do zaspokojenia lub obowiązki podlegające przymusowemu urzeczywistnieniu albo ze względu na przyznane mu samoistne uprawnienia do dochodzenia świadczeń i obrony praw stron — może wziąć udział w postępowaniu egzekucyjnym³, należy stwierdzić, że pojęcie uczestnika jest bliskie pojęciu stron, gdyż niewątpliwie je wchłania oraz obejmuje inne podmioty postępowania egzekucyjnego. Stosując „odpowiednio” art. 86 k.p.c. do postępowania egzekucyjnego, należy przyjąć, że ma on zastosowanie również do uczestników, natomiast nie dotyczy innych osób, jak nabywców rzeczy, dłużnika zajętej wierzycielności, zarządcy, dozorca itd. Osoby te w postępowaniu przed sądem egzekucyjnym nie są objęte przepisami art. 83 i n. k.p.c. i mogą korzystać z pełnomocników innych niż wymienionych w art. 87 k.p.c., gdyż nie są one stronami (chyba, żeby uznać ich — co jest wątpliwe — za strony postępowania przez nie wywołanego, np. ze skargi na czynności komornika).

³ Por. E. Wengerek: *op. cit.*, s. 134.

4. W przeważającej liczbie wypadków pełnomocnicy występujący w postępowaniu egzekucyjnym korzystają z umocowania wynikającego z pełnomocnictwa procesowego, udzielonego im przez strony z chwilą wszczęcia lub w toku postępowania rozpoznawczego. Pełnomocnictwo procesowe obejmuje bowiem z mocy samego prawa umocowanie do czynności dotyczących egzekucji (art. 91 pkt 2 k.p.c.). Skutków tych nie wywiera pełnomocnictwo do niektórych tylko czynności procesowych. Wynika to z art. 88 k.p.c., który przeciwstawia pełnomocnictwu procesowemu pełnomocnictwo do niektórych tylko czynności.⁴

Ograniczenie więc pełnomocnictwa do postępowania przed sądem I lub II instancji, do reprezentowania przed sądem wezwanym itd. wywołuje ten skutek, że pełnomocnik jest umocowany tylko do reprezentowania w określonej w pełnomocnictwie fazie postępowania, nie ma natomiast umocowania do reprezentowania w innych fazach lub stadiach, a tym samym — w postępowaniu egzekucyjnym. Pełnomocnictwo takie nie rodzi w stosunku do pełnomocników obowiązku działania w imieniu strony w egzekucji sądowej. Natomiast oba rodzaje pełnomocnictwa procesowego, tj. pełnomocnictwo ogólne, upoważniające do reprezentowania stron we wszystkich sprawach, oraz pełnomocnictwo szczególne, upoważniające do prowadzenia poszczególnych spraw (ale nie do niektórych tylko czynności), zawierają umocowanie pełnomocnika do reprezentowania w postępowaniu egzekucyjnym, jeżeli nie zawierają szczególnych, wyraźnie zawartych w pełnomocnictwie ograniczeń co do egzekucji. Z drugiej strony jasną jest rzeczą, że gdy pełnomocnictwo udzielone do niektórych tylko czynności procesowych zawiera umocowanie do czynności dotyczących egzekucji, to pełnomocnictwo takie daje podstawę do reprezentowania strony również w egzekucji.

Określając w ten sposób skutki pełnomocnictwa ogólnego oraz szczególnego (do prowadzenia niektórych spraw), należy stwierdzić, że od stosunku wewnętrznego strony do pełnomocnika zależy, czy będzie ona działała w egzekucji osobiście, czy też przez pełnomocnika. W stosunku do sądu pełnomocnictwo procesowe wywiera w postępowaniu egzekucyjnym skutki wymienione w art. 91 pkt 2 k.p.c. wtedy, gdy pełnomocnik przy pierwszej czynności egzekucyjnej powoła się na to pełnomocnictwo (art. 89 § 1 i 13 § 2 k.p.c.). Z wyroku stanowiącego tytuł egzekucyjny zazwyczaj nie wynika, czy strona jest reprezentowana przez pełnomocnika (art. 325 k.p.c.). Umocowanie na podstawie art. 91 pkt 2 k.p.c. do wszelkich czynności dotyczących egzekucji powoduje, że jeśli strony inaczej nie postanowiły, pełnomocnika obowiązuje reprezentowanie strony w postępowaniu egzekucyjnym. To samo dotyczy ustanowienia adwokata na podstawie postanowienia o zwolnieniu od kosztów sądowych (o czym niżej). W praktyce strony często same występują w egzekucji — niewątpliwie ze względu na to, że postępowanie egzekucyjne niejednokrotnie nie wymaga pomocy prawnej oraz ze względu na chęć zaoszczędzenia kosztów. Nie przekreśla to jednak reguł wyżej przedstawionych.

Sformułowanie art. 91 pkt 2 k.p.c. wymaga, by wyjaśnić zakres czynności dotyczących egzekucji, do których jest umocowany pełnomocnik. Chodzi tu w szczególności o zagadnienie, czy umocowanie to obejmuje wszystkie czynności wierzyciela i dłużnika oraz innych uczestników, przewidziane przez k.p.c. w księdze poświęconej postępowaniu egzekucyjnemu.

Przed wszystkim należy stwierdzić, że wbrew niektórym twierdzeniom przedstawiciel nauki⁵, ze sformułowania przepisu art. 91 pkt 2 k.p.c. nie można wy-

⁴ W. Siedlecki: *Zarys postępowania cywilnego*, 1966, s. 136.

⁵ F. Kruszelnicki: *Które z przepisów części pierwszej k.p.c. mają zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym*, „Nowy Proces Cywilny”, 1933, s. 230.

ciągać wniosku, że odnosi się ono tylko do wypadku, gdy z pełnomocnictwa procesowego korzysta wierzyciel. Przepis ten, mówiąc o umocowaniu do wszelkich czynności dotyczących zabezpieczenia i egzekucji, stosuje się tak do wierzyciela, jak i dłużnika. Ograniczenie do jednej tylko strony (wierzyciela) nie znajduje uzasadnienia w werbalnej interpretacji art. 91 k.p.c. i jest sprzeczne z art. 86 k.p.c., który mówi o działaniu stron (a nie jednej strony) w postępowaniu.

Jak już wyżej wspomniano, do spełnienia pewnych określonych czynności obowiązany jest dłużnik osobiście i za niego nie może podjąć tych czynności jego pełnomocnik (np. wyjawienia majątku itp.). Czynności dotyczące egzekucji, do których jest umocowany pełnomocnik, obejmują z reguły te czynności, które mają charakter procesowy, a więc zgłaszanie wniosków przez wierzyciela i dłużnika, składanie oświadczeń w toku wysłuchania itp. Powstają jednak wątpliwości, czy pełnomocnictwo procesowe, udzielone w toku postępowania rozpoznawczego, obejmuje umocowanie do wytaczania powództw przeciwegzekucyjnych oraz innych powództw przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym (np. powództwo przeciwko dłużnikowi zajętej wierzycielności — art. 387 § 2 k.p.c.), jak również obrony wierzyciela w postępowaniach spowodowanych tymi powództwami.

W nauce obcej istnieją poglądy⁶, że pełnomocnictwo procesowe zawiera umocowanie do reprezentowania w tych postępowaniach. W szczególności nauka niemiecka powołuje się na związki występujące między postępowaniem rozpoznawczym a postępowaniem wywołanym wniesieniem powództwa przeciwegzekucyjnego, które uzasadniają stanowisko, że pełnomocnictwo procesowe udzielone w postępowaniu rozpoznawczym zawiera umocowanie do wytoczenia powództwa opozycyjnego oraz do obrony w postępowaniu spowodowanym tym powództwem, jak również powództwem o zwolnienie spod egzekucji.

Piśmiennictwo polskie nie podziela tego zapatrywania i w art. 91 k.p.c. nie dostrzega podstawy do przyjęcia tego poglądu. Uważa się, że skoro art. 91 pkt 1 k.p.c., który mówi o umocowaniu do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych (nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi o wznowienie postępowania, podania o złożenie rewizji nadzwyczajnej i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jako też wniesieniem interwencji głównej przeciwko mocodawcy), nie wymienia powództw przeciwegzekucyjnych, to tym samym pełnomocnictwo procesowe nie obejmuje umocowania do reprezentowania stron w tych postępowaniach.⁷

Pogląd ten należy uznać za trafny z następujących względów:

- a) Poglądy nauki niemieckiej oparte są na tekście niemieckiej ustawy procesowej, która odmiennie niż art. 91 pkt 1 k.p.c. wymienia czynności procesowe dotyczące sporu spowodowanego egzekucją (§ 81 ZPO) jako czynności objęte umocowaniem zawartym w pełnomocnictwie procesowym. Poglądy te są zatem bezprzedmiotowe na tle naszego k.p.c., który, jak już wykazano, inaczej formułuje skutki pełnomocnictwa procesowego.
- b) Wprawdzie między postępowaniem rozpoznawczym a postępowaniem wywołanym powództwem przeciwegzekucyjnym istnieją silne związki, jednakże to

⁶ B. Wieczorek: Zivilprozessordnung und Nebengesetze, 1957, t. I, (komentarz do § 81 ZPC).

⁷ J. Korzonek: Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, 1934, s. 630; J. Litauer: Komentarz do procedury cywilnej, 1933, s. 51; S. Machalski: Stanowisko prokurenta według k.p.c., „Przegląd Prawa Handlowego” 1936, s. 110; Z. Hahn: Powództwo o umocowanie egzekucji i o zwolnienie od egzekucji, „Polski Proces Cywilny” 1934, s. 133; E. Wengerek: Przeciwegzekucyjne powództwa dłużnika, 1966, s. 153.

ostatnie nie jest kontynuacją poprzedniego postępowania⁸, lecz w rzeczywistości nowym, odrębnym postępowaniem. Skoro art. 91 k.p.c. powództwa tego nie wymienia, nie ma podstawy do wniosku, by na podstawie art. 91 pkt 1 k.p.c. przyjąć, że pełnomocnictwo procesowe zawiera umocowanie do reprezentowania w tym postępowaniu.

- c) Z zestawienia pkt 1 i 2 przepisu art. 91 k.p.c. wynika, że pojęcie „czynności dotyczących egzekucji” zostało przeciwstawione pojęciu czynności procesowych, które wyraźnie odnoszą się do czynności w postępowaniu rozpoznawczym. Skoro zatem w związku z egzekucją — a należy zwrócić uwagę na to, że powództwo przeciwegzekucyjne dłużnika z art. 840 k.p.c. można wytoczyć niezależnie od egzekucji nawet przed jej wszczęciem — dochodzi do procesu wywołanego powództwem, to czynności w tym procesie nie można nazwać czynnościami dotyczącymi egzekucji. Są to wyraźnie czynności procesowe, do których potrzeba odrębnego umocowania.
- d) Za koncepcją objęcia pełnomocnictwem procesowym umocowania do reprezentowania w postępowaniu wynikłym z powództw przeciwegzekucyjnych wydają się przemawiać względy na obronę praw stron. Należy jednak zwrócić uwagę na społeczne znaczenie poglądu, że z art. 91 k.p.c. nie wynika umocowanie do procesów z powództw przeciwegzekucyjnych. Konieczność udzielenia szczególnego pełnomocnictwa do reprezentowania stron w tych procesach zmusza strony do zastanowienia się i przemyślenia zasadności powództwa lub obrony. Wytoczenie tych powództw uzależnione zostało przez ustawodawcę od szeregu warunków mających na celu przeciwstawienie się nadużywaniu ich i przewlekaniu tym samym postępowania egzekucyjnego (art. 840, 841 i 843 § 3 k.p.c.). Z punktu zatem widzenia społecznego pogląd o konieczności szczególnego umocowania znajduje swe przekonujące uzasadnienie.

Z wywodów tych wynikają następujące wnioski:

- a) ani pełnomocnictwo procesowe, ani pełnomocnictwo udzielone przez stronę do reprezentowania w postępowaniu egzekucyjnym nie zawiera umocowania do reprezentowania w postępowaniach spowodowanych powództwami przeciwegzekucyjnymi,
- b) teza ta dotyczy także innych powództw przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, gdyż przytoczone wyżej argumenty mają do nich pełne zastosowanie,
- c) reprezentowanie stron i uczestników w tych procesach wymaga odrębnego umocowania, i to bądź w szczególnym pełnomocnictwie, bądź w pełnomocnictwie procesowym.

Na baczną uwagę zasługuje pełnomocnictwo do udziału w przetargu, o którym mówi art. 977 k.p.c. Jest to jedyny wypadek w postępowaniu egzekucyjnym, w którym jest mowa o pełnomocnictwie. Przepis ten stanowi, że pełnomocnictwo do udziału w przetargu powinno być stwierdzone dokumentem z podpisem urzędowo poświadczonym. Art. 977 k.p.c. zwalnia od tego wymagania pełnomocnictwo udzielone przez jednostki gospodarki uspołecznionej oraz pełnomocnictwo udzielone adwokatowi. Przepis art. 977 k.p.c. dotyczy tylko szczególnej sytuacji, mianowicie udziału w przetargu w egzekucji z nieruchomości. Złożenie uwierzytelnionego pełnomocnictwa obowiązuje tylko te osoby, które biorą udział w przetargu jako licytanci, i nie dotyczy innych czynności w postępowaniu egzekucyjnym ani innych podmiotów.

⁸ E. Wengerek: op. cit., s. 84.

Z art. 976 § 1 i 2 k.p.c. wynika, że warunkiem tym nie jest objęcie pełnomocnictwem dłużnika oraz innych osób tam wymienionych, wyłączonych od udziału w przetargu. Pełnomocnictwo wierzyciela tylko wtedy podlega rygorom przewidzianym w art. 977 k.p.c., gdy weźmie on udział w przetargu. Najczęściej chodzi tu będzie o osobę, która nie jest uczestnikiem postępowania egzekucyjnego i która ma zamiar nabyć nieruchomość w drodze przetargu.⁹ Zaostrzone rygory dla pełnomocnictwa udzielonego przez taką osobę wynikają z tych samych przyczyn, dla jakich kodeks ustanawia obowiązek złożenia przez licytanta rękojmi (art. 962 § 1 k.p.c.). Chodzi bowiem o to, by licytant, w imieniu którego pełnomocnik zaoferował najwyższą sumę, nie zakwestionował umocowania i w ten sposób nie udaremnił licytacji. Względy te odpadają, jeśli chodzi o adwokata, którego obowiązują przepisy o adwokaturze, oraz jeśli chodzi o jednostki gospodarki społecznej, które częściowo korzystają z udogodnień w zakresie składania rękojmi (art. 1079 k.p.c.).

Umieszczenie w art. 977 k.p.c. wzmianki o warunkach, jakim ma odpowiadać pełnomocnictwo, wydaje się być nadto uzasadnione na tle przepisów o szczególnej formie dla przeniesienia własności nieruchomości (art. 158 k.c.).

Ponieważ przetarg odbywa się przed komornikiem, nie przed sądem (art. 973 k.p.c.), a tylko w obecności lub pod nadzorem sędziego (art. 973 k.p.c.) — nie można mówić o tym, by pełnomocnictwo z art. 977 k.p.c. było pełnomocnictwem do poszczególnych czynności procesowych, jakkolwiek może ono zawierać umocowanie do przetargu, jak również do czynności dalszych związanych z tym nabyciem, a więc w postępowaniu związanym z przybicciem, przysądzeniem własności i podziałem sumy uzyskanej z egzekucji. Ze względu na to, że czynności te dokonywane są już przed sądem — stosownie do tego, co wyżej powiedziano, dla skuteczności pełnomocnictwa w tym postępowaniu powinno ono odpowiadać warunkom pełnomocnictwa procesowego dla określonych czynności procesowych. Wynika stąd wniosek, że pełnomocnictwo z art. 977 k.p.c. może być udzielone każdej osobie zdolnej do czynności prawnych. Pełnomocnictwo takie z reguły zawiera jedynie umocowanie do skutecznego zaoferowania ceny nabycia. Do tego zaś, by pełnomocnictwo takie mogło skutecznie umocować pełnomocnika do reprezentowania w postępowaniu przed sądem, może ono być udzielone tylko osobom wymienionym w art. 87 § 1 i 2 k.p.c. i powinno określać czynności w postępowaniu przed sądem.

5. Wnioski wyżej wyprowadzone, dotyczące zakresu pełnomocnictwa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym, odnoszą się w całej rozciągłości do ustanowienia adwokata dla strony zwolnionej od kosztów sądowych.

Według art. 118 k.p.c. ustanowienie adwokata dla takiej strony jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego. Zestawiając przepisy art. 118 z art. 91 k.p.c., należy dojść do wniosku, że:

- a) ustanowienie adwokata w toku postępowania rozpoznawczego zawiera umocowanie do czynności procesowych wskazanych w art. 91 pkt 1 k.p.c.,
- b) obejmuje ono umocowanie do czynności dotyczących egzekucji,
- c) w ustanowieniu adwokata dla strony zwolnionej od kosztów sądowych nie tkwi umocowanie do wytaczania powództw przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym ani umocowanie do obrony w postępowaniu cywilnym z tych powództw,
- d) strona zwolniona od kosztów sądowych na podstawie postanowienia sądu

⁹ Por. Litauer, Świącicki: op. cit., s. 330.

wydanego w postępowaniu rozpoznawczym lub na podstawie postanowienia wydanego w toku postępowania egzekucyjnego oraz strona korzystająca ze zwolnienia z mocy ustawy (art. 111 k.p.c.) może żądać ustanowienia adwokata celem reprezentowania jej w postępowaniu egzekucyjnym (art. 771, 117 i 13 § 2 k.p.c.). Ustanowienie to nie obejmuje umocowania do wytaczania powództw przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym ani umocowania do obrony w procesach wynikłych w związku z tym postępowaniem. W sprawach tych strona mająca podstawy do żądania ustanowienia adwokata powinna wystąpić z odpowiednim wnioskiem do sądu właściwego do rozpoznania powództwa przeciwegzekucyjnego lub innego przewidzianego w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym — niejednokrotnie miejscowo innego od sądu, który już udzielił zwolnienia od kosztów w postępowaniu rozpoznawczym lub egzekucyjnym.¹⁰ Od sądu zależy uznanie, czy udział adwokata w sprawie jest potrzebny, a gdy strona korzysta ze zwolnienia ustawowego — czy powództwo lub obrona nie są oczywiście bezzasadne (art. 117 § 1 i 2 k.p.c.).

6. Jakkolwiek — jak to już wyżej zwrócono uwagę — w postępowaniu przed komornikiem nie mają zastosowania przepisy art. 86 i nast. k.p.c., to jednak, jak stwierdziłem, ze względu na liczne możliwości przeniesienia poszczególnych fragmentów czy też całego postępowania egzekucyjnego do sądu, w każdym postępowaniu egzekucyjnym może się stać aktualna potrzeba korzystania z przepisów o pełnomocnikach procesowych. Dlatego też rozważając zagadnienie, kto może być pełnomocnikiem strony i uczestnika w postępowaniu egzekucyjnym, należy zastanowić się nad adekwatnością przepisu art. 87 k.p.c. do postępowania egzekucyjnego.

Pozostawiając do bardziej szczegółowego omówienia sprawę roli adwokata i radcy prawnego w postępowaniu egzekucyjnym, należy tu poczynić następujące uwagi co do innych osób wymienionych w art. 87 k.p.c.:

- a) Jeżeli sprawa współuczestnika sporu jako pełnomocnika nie nasuwa wątpliwości w postępowaniu rozpoznawczym, to w postępowaniu egzekucyjnym komplikuje się ona o tyle, że problem współuczestnika w postępowaniu egzekucyjnym rysuje się inaczej niż w postępowaniu rozpoznawczym. Z reguły egzekucja toczy się na wniosek jednego wierzyciela przeciwko określonemu dłużnikowi, mimo że tytuł wykonawczy wymienia kilku wierzycieli i kilku dłużników. Wypadki wymagające jednoczesnego wystąpienia kilku wierzycieli należą do rzadkości (chyba tylko wtedy, gdy chodzi o świadczenie niepodzielne). Również sytuacja, w których będzie należało prowadzić egzekucję jednocześnie przeciwko kilku dłużnikom, nie będą częste. Należać tu będą wypadki egzekucji ze wspólnego majątku współników spółki prawa cywilnego (art. 778 k.p.c.), egzekucji ze spadku — aż do działu spadku (art. 779 § 1 k.p.c.), egzekucji z majątku objętego małżeńską wspólnością majątkową (art. 787 k.p.c.). W wypadkach tych współuczestnik dłużnika może być pełnomocnikiem, gdyż obaj współuczestnicy występują jednocześnie jako dłużnicy w egzekucji, natomiast w innych sytuacjach, tzn. gdy tytuł wykonawczy dotyczy współuczestników formalnych i materialnych, z natury rzeczy egzekucja toczy się tylko przeciwko jednemu dłużnikowi, gdyż jest skierowana zazwyczaj do określonego mienia jednego dłużnika (np. ruchomości, wynagrodze-

¹⁰ Inne stanowisko zajęła Rada Adwokacka w Warszawie w uchwale z 29.I.1935 r., która jednak nie wzięła pod uwagę okoliczności, jakie wyżej przytoczyłem. Por. J. B a s s e c h e s i L. K o r k i s: Ustrój adwokatury oraz zasady etyki adwokackiej, 1938, s. 129.

nia za pracę itd.). Gdy wierzyciel chce wytoczyć egzekucję przeciwko dłużnikom solidarnym, to skieruje dwa odrębne wnioski o wszczęcie dwóch różnych egzekucji przeciwko każdemu z dłużników z osobna. Nie można zatem w tych wypadkach mówić o współuczestnikach egzekucji i przyznać im prawo wzajemnego reprezentowania siebie.

Zakres odpowiednika współuczestników sporu w postępowaniu egzekucyjnym, których można by nazwać współuczestnikami egzekucji, jest z tego względu o wiele mniejszy od zakresu współuczestników sporu. Z możliwości ustanowienia w postępowaniu egzekucyjnym pełnomocnikiem współuczestnika egzekucji strony rzadko mogą korzystać. Jeżeli jednak strona ustanowiła w postępowaniu rozpoznawczym współuczestnika sporu pełnomocnikiem procesowym, to bez względu na rodzaj współuczestnictwa ma on na podstawie art. 91 k.p.c. umocowanie do czynności dotyczących egzekucji.

- b) Do osób sprawujących zarząd majątku lub interesów stron oraz do osób pozostających ze stroną w stałym stosunku zlecenia, które mogą być pełnomocnikami stron według art. 87 k.p.c., nie można zaliczyć ani komornika, ani zarządcy ustanowionego w toku egzekucji, jak również dozorczy ruchomości. Komornik wbrew niektórym zarzuconym poglądom nie jest pełnomocnikiem wierzyciela ani dłużnika.¹¹ Jest on bowiem samodzielny, niezależny od stron pracownikiem państwowym, powołanym do pełnienia czynności egzekucyjnych.¹² Nie sprawuje on ani zarządu majątku, ani interesów stron, jak również nie pozostaje z żadną ze stron w stosunku zlecenia.

Również zarządca nie jest pełnomocnikiem stron. Jest on bowiem ustanowiony przez sąd (art. 931 § 2 k.p.c.) i z chwilą ustanowienia zarządu w sprawach wynikających z zarządu ma on własną legitymację procesową, gdyż może pozywać we własnym imieniu i być pozywany (art. 935 § 1 k.p.c.), a w wyniku procesu może się stać wierzycielem lub dłużnikiem z ograniczeniem odpowiedzialności do mienia podlegającego zarządowi. Konstrukcja zarządu ustanowionego przez sąd wyłącza udzielenie pełnomocnictwa zarządcy przez stronę w sprawach wynikających z zarządu.¹³ Zarządca, nabywając własną legitymację, staje się substytutem procesowym (ma tu miejsce tzw. podstawienie procesowe)¹⁴, gdyż prowadzi procesy we własnym imieniu na rzecz dłużnika.

Natomiast w sprawach nie objętych zarządem nie może on być pełnomocnikiem strony, skoro co do tych spraw nie jest zarządcą.

To samo dotyczy dozorczy ruchomości (art. 855 § 1 k.p.c.), gdyż jest on ustanowiony przez komornika, nie łączy go zaś żaden stosunek ze stronami.

Jeśli chodzi o pozostałe osoby wymienione w art. 87 § 1 k.p.c., które łączy stosunek pokrewieństwa, to nie ma podstaw do odmówienia im kwalifikacji pełnomocnika w postępowaniu egzekucyjnym.

7. Typowymi pełnomocnikami procesowymi stron są adwokaci, którzy powołani są przede wszystkim do reprezentowania stron w postępowaniu przed sądami oraz

¹¹ S. Gołąb i Z. Wusatowski: Kodeks postępowania cywilnego, 1933, s. 3, 131; F. Lent: Zwangsvollstreckungsrecht; Wengerek: Postępowanie egzekucyjne, s. 114.

¹² E. Wengerek: ibidem.

¹³ A. Szymański: Stanowisko prawne zarządcy przymusowego, PPC 1939, s. 217 i n.

¹⁴ J. Jodłowski i W. Siedlecki: Postępowanie cywilne, 1958, s. 278; W. Brońewicz: Podstawienie procesowe, „Zesz. Nauk. UŁ”, 1963, s. 151.

przed organami administracji państwowej i innymi instytucjami (art. 17 ustawy z dnia 19.XII.1963 r. o ustroju adwokatury — Dz. U. Nr 57, poz. 309).

Jeżeli występowanie adwokatów w postępowaniu egzekucyjnym przed sądem nie budzi żadnych wątpliwości, to udział adwokata w postępowaniu przed komornikiem wywołuje rozmaite zastrzeżenia. Istnieje w tym zakresie wiele niejasności powodujących w skrajnych wypadkach powstawanie poglądów, które wyrażają jeżeli już nie dezaprobatę udziału adwokata w postępowaniu egzekucyjnym, to w każdym razie niechętnie stanowisko wobec udziału ich w egzekucji. W okresie międzywojennym organy adwokatury *ex officio* stwierdzały, że czynności egzekucyjne nie wymagają koniecznie udziału adwokata¹⁵, gdyż komornik powinien sam pilnować zarówno interesów wierzyciela, jak i dłużnika¹⁶, i dochodziły do sprzecznego z prawem wniosku, że adwokat ustanowiony przez sąd nie ma obowiązku — po zakończeniu sprawy w postępowaniu rozpoznawczym — prowadzić nadal sprawy egzekucyjnej, a rola adwokata powinna się ograniczać do udzielania pomocy prawnej w sporach związanych z egzekucją.¹⁷

Nie można się tu powstrzymać od uwagi, że pomimo tej pejoratywnej oceny roli adwokata w egzekucji, wielu adwokatów w okresie międzywojennym w takich rodzajach egzekucji, w których opłacało się występować ze względu na przedmiot sprawy (np. w egzekucji z nieruchomości — art. 712 d.k.p.c.), nie tylko że brali udział w egzekucji, ale wręcz specjalizowali się w prawie egzekucyjnym, co znowu — obiektywnie należy przyznać — przyczyniało się do osiągnięcia przez niektórych z nich wysokiego poziomu w zakresie znawstwa prawa egzekucyjnego.

Trudno wchodzić tutaj bliżej w motywy stanowiska organów adwokatury okresu międzywojennego, pozostające w jaskrawej sprzeczności z zadaniami adwokatury. Odmowa udzielenia pomocy prawnej w postępowaniu egzekucyjnym, która w takich rodzajach egzekucji, jak egzekucja z wierzytelności i praw, egzekucja z nieruchomości itp., wymaga nie tylko znawstwa przepisów procesowych, ale i prawa cywilnego, a zwłaszcza prawa rzeczowego, jest wręcz niezrozumiała. Jest wszakże charakterystyczne, że poglądy wyżej przytoczone zostały wyrażone w związku ze sprawą prowadzenia spraw egzekucyjnych przez adwokatów ustanowionych z urzędu, przy czym sprawę tę rozstrzygnięto w ten sposób, że uznano za zbędną pomoc prawną adwokatów w egzekucji.

W warunkach obowiązującego prawa o ustroju adwokatury oraz zasad kodeksu postępowania cywilnego, które przywiązują ogromną wagę do pomocy prawnej adwokata dla stron nie obeznanych z prawem, zwłaszcza w sprawach o należności alimentacyjne i ze stosunku pracy, pogląd taki, jaki reprezentowano w okresie międzywojennym, jest nie do utrzymania. Jeżeli bowiem zgodnie z zasadą równości obowiązującą w socjalistycznym procesie cywilnym sąd stosownie do art. 5 k.p.c. powinien udzielać stronom występującym w sprawie bez adwokata potrzebnych wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczać ich o skutkach prawnych i skutkach zaniedbań, jak również zwrócić im uwagę na celowość ustanowienia pełnomocnika procesowego, z reguły kwalifikowanego, jakim jest adwokat¹⁸ (art. 212 k.p.c.) — to z włożenia tych obowiązków na sąd wynika, iż w kodeksie przyjęto, że w sprawach, w których występuje adwokat, strona ma zapewnioną pomoc prawną oraz że k.p.c. postuluje to zapewnienie pomocy prawnej przez

¹⁵ Uchwała RA z 2.VII.1935 r. — patrz Basseches i Korkis: op. cit., s. 129.

¹⁶ Uchwała RA z 29.I.1935 r.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ W. Siedlecki: Zasady naczelnego postępowania cywilnego w świetle przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego, „Studia Cywilistyczne”, t. VII, 1966, s. 27.

udział adwokata. Falszywy byłby przeto wniosek, że można pozostawić stronę bez pomocy adwokata w postępowaniu egzekucyjnym. W mniemaniu tym utwierdza art. 977 k.p.c., który mówi o pełnomocnictwie udzielonym adwokatowi do przetargu w egzekucji z nieruchomości.

Należy jednak z całym naciskiem podkreślić, że tak u podstaw prawa o ustroju adwokatury, jak i u podstaw k.p.c. leży zapewnienie stronom tylko pomocy prawnej, a nie innej. Pomoc adwokata nie powinna dotyczyć czynności natury faktycznej. W ramach pomocy prawnej nie mieści się czynna interwencja adwokata mająca na celu przeciwstawienie się przeszkodom stawianym komornikowi w toku czynności egzekucyjnych przez dłużnika lub osobę postronną, wskazywanie ruchomości celem zajęcia po to, by w razie bezskutecznej licytacji dogodniej było przejąć tę ruchomość na własność¹⁹, itp. Natomiast adwokat, reprezentując stronę w postępowaniu egzekucyjnym, powinien w pełni wykorzystać arsenał środków prawnych w postaci wniosków o podjęcie poszczególnych czynności egzekucyjnych, jeżeli reprezentuje wierzyciela, albo wniosków o wstrzymanie zawieszenia lub umorzenia egzekucji dopuszczalnych według prawa egzekucyjnego, jeżeli jest pełnomocnikiem dłużnika.

Wydaje się, że zwrócenie uwagi na to rozróżnienie może się przyczynić do wyjaśnienia niejasności i wątpliwości, jakie podnosi literatura i orzecznictwo sądów dyscyplinarnych samorządu adwokackiego, wskazując na szerokie możliwości naruszenia na szwank godności zawodu adwokackiego w toku postępowania egzekucyjnego. Udzielanie pomocy prawnej przez adwokata nie wymaga z reguły osobistej asystencji przy czynnościach egzekucyjnych, które — jak słusznie podkreślono — w wypadkach egzekucji z ruchomości, eksmisji itp. prowadzą często do konfliktów i zajęć z osobami, przeciwko którym toczy się egzekucja²⁰. Istnieją jednak sytuacje, w których udział adwokata przy czynnościach egzekucyjnych jest konieczny ze względu na zawikłany stan prawny lub obronę interesów strony. W wypadkach takich zachowanie godności stanu adwokackiego zależy od taktu i umiaru adwokata²¹.

Należy jednak dodać, że w warunkach nowego k.p.c. sytuacje konfliktowe, które grożą narażeniem na szwank godności stanu adwokackiego, zostały poważnie zredukowane. Gros spraw egzekucyjnych w praktyce to egzekucja z wynagrodzenia za pracę i z rachunku bankowego. W egzekucjach z ruchomości sprzedaż w drodze licytacji ustąpiła w szerokim zakresie sprzedaży wprost jednostkom gospodarki uspołecznionej lub za pośrednictwem uspołecznionego przedsiębiorstwa komisowego (art. 865—867 k.p.c.). Eksmisje w przeważającej mierze zostały przekazane na drogę postępowania administracyjnego (art. 1046 § 4 k.p.c.).

Wykonanie orzeczeń dotyczących odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką zostało przekazane do właściwości sądów, w postępowaniu zaś przed komornikiem przewidziano udział osób urzędowych w celu wyeliminowania sytuacji konfliktowych.

W tym stanie rzeczy egzekucja w przeważającej liczbie wypadków nabrała charakteru „kameralnego”, na skutek czego zastrzeżenia wysuwane przez organy samorządu adwokackiego i literaturę co do udziału adwokatów w egzekucji straciły mocno na ostrości.

Mając powyższe na uwadze, należy stwierdzić, że nie ma żadnych podstaw do odmowy udzielania przez adwokatów pomocy prawnej w sądowym postępowaniu egzekucyjnym ze względów wyżej

¹⁹ S. Janczewski: *Godność zawodu*, „Palestra” 1959, nr 9.

²⁰ Ibidem, s. 10—11; Basseches i Korkis: *op. cit.*, s. 262.

²¹ S. Janczewski: *ibidem*.

przytoczonych, przeciwnie — reprezentowanie przez nich stron oraz uczestników w egzekucji także w postępowaniu przed komornikiem (włącznie z osobistym udziałem przy czynnościach egzekucyjnych, jeżeli jest to konieczne) obowiązuje adwokatów w tej samej mierze co w postępowaniu rozpoznawczym.

Należy tu jednak zwrócić uwagę na warunek, jaki stawia reprezentowaniu stron przez adwokata artykuł 17 ustawy o ustroju adwokatury w słowach: „w granicach określonych przez przepisy prawa”. Granice te w postępowaniu egzekucyjnym określa z jednej strony zakaz nadużywania środków egzekucyjnych przez wierzyciela, a z drugiej strony — przeciwdziałanie przewlekania egzekucji przez dłużnika. Nakaz uczciwego współdziałania przez strony w egzekucji obowiązuje również ich pełnomocników.

Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na nakreślenie dalszych zasad egzekucji sądowej. Odsyłam przeto w tej kwestii do innego mojego opracowania²².

8. Drugim rodzajem kwalifikowanych pełnomocników są radcowie prawni. Mówi o nich przepis art. 87 § 2 k.p.c. Wprowadzie przepis ten wymienia jednocześnie pracowników jednostek gospodarki uspołecznionej jako pełnomocników, jednakże należy zwrócić uwagę na istniejące w nim upoważnienia Rady Ministrów do ustalania odrębnych zasad ustanawiania pełnomocników przez te jednostki i organizacje społeczne ludu pracującego.

W ramach tej blankietowej normy obowiązuje uchwała nr 533 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1961 r. w sprawie obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych (Mon. Pol. Nr 96, poz. 406) i wydane na jej podstawie zarządzenie nr 62 Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 lipca 1962 r. w sprawie ogólnych zasad organizacji obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych (Mon. Pol. Nr 57, poz. 270). Z § 4 uchwały nr 533 wynika, że dyrektor przedsiębiorstwa obowiązany jest zlecić zastępstwo w postępowaniu sądowym osobie wykonującej obsługę prawną, którą według § 2 wytycznych dotyczących organizacji i obsługi prawnej przedsiębiorstw stanowiących załącznik nr 1 do zarządzenia nr 62 może być radca prawny, referent prawny lub wyjątkowo, stosownie do § 16 powołanych wytycznych, adwokat będący członkiem zespołu adwokackiego — w ramach doraźnych usług prawnych. Przepisy te mają zastosowanie również do spółdzielni i ich związków²³ oraz niektórych organizacji społecznych²⁴, a więc niemal do wszystkich jednostek gospodarki uspołecznionej²⁵. W ten sposób w stosunku do jednostek objętych przepisami obsługi prawnej obowiązuje zastępstwo przed sądami (przez osoby wykonujące obsługę prawną) radcy prawnego, a wyjątkowo referenta prawnego lub adwokata²⁶. W stosunku do tych jednostek przepis art. 87 § 2 k.p.c., który przewiduje możliwość ustanowienia innego pracownika, stał się nieaktualny, gdyż odrębne zasady ustanowione w uchwale nr 533 i w przepisach wykonawczych wyłączyły tę alternatywę.

²² E. Wengerek: Postępowanie egzekucyjne — Przepisy ogólne, Centralne zaoczne studium nowego prawa, ZPP 1967.

²³ Uchwała Prezydium Naczelnej Rady Spółdzielczej z dnia 2.I.1963 r. w sprawie obsługi prawnej spółdzielni i ich związków („Monitor Spółdzielczy”).

²⁴ Uchwała nr 2 Prezydium Komisji Koordynacyjnej Działalności Gospodarczej Organizacji Społecznych z dnia 3.VI.1963 r. w sprawie obsługi prawnej zakładów pracy, stowarzyszeń prowadzących działalność gospodarczą. Patrz Z. Klafkowski, R. Rosienkiewicz, S. Czajkowski: Państwowy arbitraż gospodarczy i obsługa prawna jednostek gospodarki uspołecznionej, 1966, s. 176.

²⁵ Nie dotyczy to jednak terenowych organów państwowych. Por. E. Wengerek: Obsługa prawna organów państwowych oraz jednostek gospodarki uspołecznionej (skrypt), Poznań 1965, s. 36, 37.

²⁶ Por. Wengerek: *ibidem*, s. 45.

Przymus zastępstwa jednostek gospodarki uspołecznionej przez osoby powołane tymi przepisami do wykonywania obsługi prawnej dotyczy jednak tylko postępowania przed sądami. Wynika to z § 4 uchwały nr 533, który mówi o postępowaniu sądowym, oraz z § 3 ust. 1 pkt 5 uchwały nr 533 i § 12 wytycznych nr 2 do zarządzenia nr 62, które mówią o „czuwaniu nad wszczętym postępowaniem egzekucyjnym dotyczącym należności przedsiębiorstwa”. Ostatni przepis jest szczególnie charakterystyczny, gdyż określając czynności, jakie radca prawny powinien wykonać w postępowaniu egzekucyjnym, wymienia opracowanie „pism do komornika, zażaleń na czynności komornika, wniosków o wyjawienie majątku oraz prowadzenie procesów sądowych lub arbitrażowych, wynikłych w związku z prowadzoną egzekucją”.

Pomijając w tym miejscu niewielką precyzję sformułowań (k.p.c. nie mówi o zażaleńiach na czynności komornika, lecz o skargach) oraz ich nieadekwatności do wszystkich sytuacji, w jakich się mogą znaleźć jednostki gospodarki uspołecznionej w toku egzekucji, należy zwrócić uwagę, że z przepisów tych wyraźnie wynika, iż do obowiązków radcy prawnego (referenta prawnego, adwokata) nie należy udział w czynnościach egzekucyjnych podejmowanych przez komornika. Rola radcy prawnego w egzekucji ogranicza się w tym świetle do sporządzania pism procesowych, które wyczerpują formalnie zakres czuwania nad wszczętym postępowaniem egzekucyjnym. Z przepisów tych wynika także, że przy czynnościach egzekucyjnych dokonywanych przez komornika powinien asystować inny pracownik²⁷, który obowiązany jest złożyć sprawozdanie z udziału w nich radcy prawnemu, jeżeli czuwanie nad postępowaniem egzekucyjnym ma być realne.

Nad takim unormowaniem obowiązków radcy prawnego zaciążyły zapewne uprzedzenia do postępowania egzekucyjnego, o jakich była wyżej mowa. Przepisy o obsłudze prawnej poszły jednak dalej niż uchwały organów samorządu adwokackiego, które — jak to wskazano — nie wyłączały możliwości udziału adwokata w postępowaniu przed komornikiem, ale uznały, że w wyjątkowych sytuacjach udział taki jest nawet konieczny²⁸. Wydaje się więc, że dobrze rozumiana troska o ochronę mienia społecznego zobowiązuje do rozumienia obowiązku czuwania nad postępowaniem egzekucyjnym w sposób mniej formalny. Wynika to z kilku przyczyn:

- a) Występujące w uchwale nr 533²⁹ oraz w wypowiedziach³⁰ na jej tle tendencje do pojmowania roli radcy prawnego jako odpowiedzialnego pracownika za obsługę prawną jednostki gospodarki uspołecznionej (w najpełniejszym tego słowa znaczeniu) nie pozwalają na ograniczenie się radcy prawnego do „zdalnego kierowania” egzekucją w każdym wypadku postępowania egzekucyjnego. Trudno sobie wyobrazić, by np. przy opisie i oszacowaniu lub przy licytacji w toku egzekucji z nieruchomości nie brał udziału radca prawny. Stanowisko takie byłoby sprzeczne z obowiązkiem czuwania nad postępowaniem egzekucyjnym, skoro od zgodnego z przepisami k.p.c. przebiegu tych faz zależy osiągnięcie celu egzekucji.
- b) Przepis art. 1072 § 1 k.p.c. wymaga od jednostki gospodarki uspołecznionej jako wierzyciela podjęcia czynności zmierzających do niezwłocznego ściągnięcia należności i współdziałania w tym celu z organem egzekucyjnym. Prze-

²⁷ Brak określenia, kto się ma tym zajmować, stanowi piętę Achillesa sprawy „czuwania nad postępowaniem egzekucyjnym”. W praktyce inni pracownicy nie kwapią się do asystowania przy tych czynnościach, co wpływa ujemnie na realność egzekucji.

²⁸ Basseches, Korkis: op. cit., s. 261; Janczewski: op. cit., s. 10.

²⁹ E. Wengerek, s. 90.

³⁰ Eugeniusz Szyr: Obsługa prawna przedsiębiorstw, PiZ nr 14/1966.

pisy dekretu z 16.V.1956 r. o umarzaniu i udzielaniu ulg w spłacie należności państwowych oraz przepisy rozporządzenia wykonawczego do tego dekretu (Dz. U. Nr 17, poz. 92 i 93) wyraźnie uzależniają umorzenie należności państwowych od przeprowadzenia egzekucji sądowej i wprowadzają tym samym obowiązek egzekucji w każdym wypadku, gdy dłużnik nie uiści należności³¹. Stosowanie tych przepisów przez dyrektora przedsiębiorstwa wymaga obligatoryjnie opinii prawnej radcy prawnego (§ 4 ust. 1 uchwały nr 533). Byłoby bardzo formalnym rozumieniem roli radcy prawnego, gdyby ograniczył on swoje obowiązki tylko do wydania opinii co do odmowy umorzenia należności i nie zainteresował się, czy wszczęto postępowanie egzekucyjne. Czuwanie nad postępowaniem egzekucyjnym nie może się więc ograniczyć do opieki nad czynnościami w toku egzekucji, ale obejmuje także pilnowanie, by wszczęto egzekucję, sporządzenie zaś wniosku o nadanie klauzuli wykonalności, reprezentowanie przedsiębiorstwa w tym postępowaniu i sporządzenie wniosku o wszczęcie egzekucji stanowiącego jedną z podstawowych czynności w egzekucji sądowej nie mogą nie obchodzić radcy prawnego, mającego czuwać nad postępowaniem egzekucyjnym.

- c) Uchwała nr 533, jak również przepisy wykonawcze stanowią akty prawne, które zostały opublikowane przed uchwaleniem kodeksu postępowania cywilnego. Z tej zapewne przyczyny nie uwzględniają one, że nowy k.p.c. reguluje egzekucję nie tylko na rzecz jednostek gospodarki społecznej, ale także przeciwko nim.

Obsługa prawna tych jednostek nie może pominąć obrony jednostek gospodarki społecznej w egzekucji przeciwko nim. Sformułowania uchwały nr 533 dotyczące obowiązków radcy prawnego w postępowaniu egzekucyjnym biorą pod uwagę tylko takie sytuacje, w których obsługiwana jednostka jest wierzycielem, natomiast nie mówią nic o wypadkach, w których jest ona dłużnikiem. Przepisy art. 1062 k.p.c. dopuszczają egzekucję z rachunku bankowego przedsiębiorstwa państwowego, a art. 1963 i 1065 k.p.c. — wszelkie rodzaje egzekucji przeciwko innym jednostkom gospodarki społecznej nie będącym państwowymi jednostkami organizacyjnymi, a zatem także w postępowaniu przed komornikiem.

Sprzeczne z zasadą ochrony własności społecznej byłoby lekceważenie czynności w tym postępowaniu. Przeciwnie, należy podkreślić, że mimo milczenia w tym zakresie uchwały nr 533 i zarządzenia nr 62 radcę prawnego obowiązuje reprezentowanie obsługiwanej jednostki, zwłaszcza w postępowaniu przed komornikiem. W sprawach, w których jednostka obsługiwana jest dłużnikiem, odpadają zastrzeżenia co do konfliktów między stronami aktualne, gdyż dłużnikiem jest osoba fizyczna. Za udziałem w postępowaniu egzekucyjnym przed komornikiem przemawia przede wszystkim wzgląd na to, że czynności komornika, zazwyczaj nie posiadającego wykształcenia prawniczego, mogą w braku dostatecznej obrony jednostki gospodarki społecznej spowodować uszczerbek w mieniu społecznym.

Z tych względów należy uznać, że prawidłowa obsługa jednostek gospodarki społecznej wymaga pojmowania obowiązku „czuwania nad postępowaniem egzekucyjnym” w o wiele szerszym zakresie, niżby się to mogło wydawać na podstawie formalnej wykładni § 12 wytycznych nr 2 do zarządzenia nr 62. Przepis ten, mający charakter wewnętrzno-organizacyjny, nie może derogować art. 91 k.p.c., który zawierając umocowanie pełnomocnika do czynności egzekucyjnych, jednocześnie obciąża go odpowiedzialnością za sprawne wykonanie tych czynności.

³¹ E. Wengerek: *Cywilnoprawna ochrona mienia społecznego w procesie cywilnym i karnym*, ZPP 1962/1963, s. 44.

Radca prawny powinien czuwać nie tylko nad wszczętym postępowaniem egzekucyjnym, ale także nad prawidłowym i dostatecznie wczesnym wszczęciem egzekucji, powinien brać zawsze udział w postępowaniu egzekucyjnym przed sądem (także w postępowaniu o wyjawienie majątku), a jeżeli jest to konieczne — także w postępowaniu przed komornikiem, zwłaszcza wtedy, gdy obsługiwana jednostka jest dłużnikiem³².

9. W postępowaniu egzekucyjnym w sprawach o roszczenia alimentacyjne aktualna jest dyspozycja art. 87 § 3 k.p.c. W sprawach tych pełnomocnikiem strony może być również przedstawiciel właściwego do spraw opieki społecznej organu prezydium rady narodowej oraz organizacji społecznej ludu pracującego, mającej na celu udzielanie pomocy rodzinie a uwidocznionej w wykazie organizacji określonych przez Ministra Sprawiedliwości.

Charakterystyczne dla tego pełnomocnictwa jest to, że powołane wyżej osoby będą z reguły pełnomocnikami wierzycieli. Dłużnicy mogą korzystać jedynie z pełnomocników wskazanych w art. 87 § 1 k.p.c. Oczywiście, zgodnie z tym, co wyżej powiedziano, dotyczy to tylko postępowania przed sądem. W postępowaniu przed komornikiem pełnomocnikami wierzycieli mogą być ustanowione inne osoby fizyczne lub prawne, mające zdolność do czynności prawnych.

10. Analiza roli pełnomocnika w postępowaniu egzekucyjnym — z natury rzeczy nie wyczerpująca — nie może pominąć wskazania na dalsze konsekwencje wynikające z pełnomocnictwa procesowego. Chodzi tu przede wszystkim o sprawę umocowania pełnomocnika do odbioru należności wynikających z tytułu wykonawczego.

Przepis art. 91 k.p.c. nie przewiduje takiego umocowania, a tylko upoważnia pełnomocnika do odbioru kosztów procesu i odpowiednio kosztów egzekucji ściągniętych od dłużnika. Z tego względu należy uznać, że w braku szczególnego umocowania pełnomocnik nie jest uprawniony do odbioru świadczenia ani od dłużnika w toku egzekucji, ani też — po wyegzekwowaniu — od komornika lub od dłużnika zajętej wierzytelności. Należy przy tym zwrócić uwagę na art. 466 § 2 k.p.c., który do odbioru należności zasądzonej na rzecz pracownika w postępowaniu w sprawach o roszczenie pracownika wymaga pełnomocnictwa szczególnego, udzielonego po powstaniu tytułu egzekucyjnego. Umocowanie do odbioru tej należności skuteczne jest tylko wtedy, gdy zostało udzielone po wydaniu wyroku lub po zawarciu ugody.

Inne skutki pełnomocnictwa, jak np. w zakresie umocowania do udzielenia dalszego pełnomocnictwa, zrzeczenia się roszczenia i zawarcia ugody, oraz skutki wypowiedzenia pełnomocnictwa nie stwarzają w postępowaniu egzekucyjnym szczególnych problemów. Na zasadzie art. 13 § 2 k.p.c. przepisy art. 91—97 k.p.c. mają tu odpowiednie zastosowanie.

11. Jak już wyżej zaznaczono, ramy niniejszego artykułu nie pozwoliły na wyczerpujące omówienie całej problematyki związanej z pełnomocnictwem w postępowaniu egzekucyjnym. Nie można nim było objąć omówienia roli pełnomocnika procesowego w poszczególnych rodzajach egzekucji, jak również w egzekucji wszczętej z urzędu. Zadaniem artykułu nie było stworzenie swobodnego *vade mecum* w egzekucji, zmienionej tak dalece przez nowy k.p.c. W artykule starano się

³² Radcę prawnego obowiązują oczywiście zasady ustalone w okólniku nr 101 Prezesa Rady Ministrów z dnia 15.V.1952 r. w sprawie wykonywania orzeczeń sądowych przez urzędy, instytucje państwowe oraz jednostki gospodarki uspołecznionej (Mon. Pol. Nr A-67, poz. 1925).

ukazać jedynie odrębności pełnomocnictwa procesowego wynikające ze struktury postępowania egzekucyjnego.

Wywody wyżej przytoczone pozwoliły więc na stwierdzenie, że:

- a) przepisy o pełnomocnictwie procesowym nie odnoszą się do pełnomocnictwa udzielonego przez stronę do reprezentowania przed komornikiem,
- b) ustanowienie pełnomocnikiem — do reprezentowania w postępowaniu egzekucyjnym przed komornikiem — osoby innej niż wymieniona w art. 87 k.p.c. nie może objąć umocowania do podejmowania przez nią czynności przed sądem; ze względu na szereg możliwości przejęcia sprawy z postępowania przed komornikiem do postępowania sądowego interesy stron w egzekucji sądowej może zabezpieczyć jedynie pełnomocnictwo procesowe udzielone stosownie do art. 86 k.p.c.,
- c) przepisy o pełnomocnikach procesowych mają zastosowanie tylko do stron i uczestników,
- d) pełnomocnictwo procesowe udzielone w toku postępowania rozpoznawczego lub w toku postępowania egzekucyjnego nie zawiera umocowania do reprezentowania stron w sporach wynikłych w związku z egzekucją (art. 840, 841 k.p.c.).
- e) pełnomocnictwo procesowe nie stwarza umocowania do czynności, których dłużnik obowiązany jest osobiście dokonać,
- f) adwokat jako pełnomocnik nie jest ani obowiązany, ani uprawniony do czynności faktycznych. Z istoty pomocy prawnej wynika, że pełnomocnictwo zobowiązuje go tylko do czynności procesowych w postępowaniu egzekucyjnym,
- g) adwokat z wyboru, jak również ustanowiony dla strony przez sąd obowiązany jest — na podstawie pełnomocnictwa procesowego — reprezentować stronę w postępowaniu egzekucyjnym, a jeżeli jest to konieczne ze względu na ochronę praw reprezentowanej strony, brać również udział w postępowaniu przed komornikiem,
- h) z zasady ochrony mienia społecznego wynika, że radca prawny oraz inne osoby wykonujące obsługę prawną jednostek gospodarki uspołecznionej nie mogą pojmować obowiązku czuwania nad postępowaniem egzekucyjnym formalnie, lecz obowiązani są reprezentować obsługiwaną jednostkę w postępowaniu egzekucyjnym i brać udział w czynnościach egzekucyjnych przeprowadzanych przez komornika, jeżeli jest to konieczne.